

OPINNÄYTETYÖ

Kommunikaatio kuurosokeiden asukkaiden kesken Riston talossa

Tiia Salminen

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

12/2022

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma

Tekijät: Tiia Salminen

Opinnäytetyön nimi: Kommunikaatio kuurosokeiden asukkaiden kesken Riston talossa

Sivumäärä: 44

Työn ohjaaja(t): Anne-Mari Jaamalainen

Työn tilaaja(t): Suomen kuurosokeat ry

Tutkimuksillisen opinnäytetyön aiheena oli Tampereella sijaitsevan kuurosokeiden toimintakeskuksen asukkaiden välinen kommunikaatio. Opinnäytetyön tilaajana oli Suomen kuurosokeat ry. Opinnäytetyössä kartoitettiin kuurosokeiden asukkaiden kokemuksia heidän keskenäisestä kommunikaatiostaan sekä heidän käyttämistään kommunikaatiomenetelmistään. Opinnäytetyössä selvitettiin miten Riston talon tilat mahdollistavat asukkaiden kommunikaatiota. Opinnäytetyössä selvitettiin miten asukkaiden kommunikaatio toteutuu käytännössä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada uutta tietoa, jolla voidaan kehittää toimintakeskuksen toimintaa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisen tutkimuksen periaatteiden mukaan. Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla kuurosokeiden toimintakeskuksen asukkaita. Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Haastatteluita oli kymmenen ja ne toteutettiin yksilöhaastatteluina.

Opinnäytetyön tulokseksi saatiin, että suurin osa haastatteluista kokee osallistuvansa usein keskusteluihin muiden asukkaiden kanssa. Kaksoisvamma ja erilaiset kommunikaatiotavat vaikuttivat keskusteluihin osallistumiseen. Taktiilia kommunikaatiota käyttävillä asukkailla korostui tulkin läsnäolo kommunikaatiotilanteissa. Opinnäytetyöstä käy ilmi, että talon kioskki koettiin kommunikaation kannalta merkitykselliseksi kokoontumispaikaksi. Riston talossa kulkeminen koettiin pääosin turvalliseksi ja helpoksi. Kehitysehdotuksina haastateltavat nostivat esille viittotun puheen opetuksen. Pistekirjoituksen lisääminen tiloissa enemmän käyttöön. Kuuroille suunnatun harrastustoiminnan laajentaminen myös muille asukkaille tuli aineistossa esille.

Opinnäytetyön perusteella voidaan päätellä, että tulkki on merkityksellinen taktiilia kommunikaatiota käyttäville asukkaille. Yhteisen kommunikaatiotavan puute on este keskenäiselle kommunikaatiolle. Asukkaat jotka pääsivät osallistumaan enemmän kommunikaatiotilanteisiin, kokivat olevansa osana yhteisöä.

Asiasanat: Kuurosokeat, vuorovaikutus, viittomakieli, viestintä, taktiiliviittominen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
The Finnish Sign Language Interpreter Degree Programme

Author: Tiia Salminen

Title: Communication between deafblind residents in Risto's house

Number of Pages: 44

Supervisor(s): Anne-Mari Jaamalainen

Commissioned by: The Finnish deafblind association

The topic of the thesis was communication between the residents of the deaf blind action centre in Tampere. The thesis was commissioned by the Finnish deaf blind association. The thesis mapped out the experiences of deaf blind people in their interpersonal communication and in their communication methods. The thesis examined how the communication between the residents will be carried out in practice. The purpose of the thesis was to obtain new information to develop the activities of the Centre.

The thesis was carried out according to the principles of qualitative research. The material of the thesis was collected by interviewing the residents of the deaf blind action centre. The interviews were semi-structured theme interviews. There were ten interviews and they were conducted as individual interviews.

The result of the thesis was that most of the interviews feel that they often participate in discussions with other residents. The double injury and various forms of communication affected participation in the discussions. People using tactical communication highlighted the presence of an interpreter in communication situations. The thesis shows that the kiosk of the house was considered a meeting place of significance for communication. Traveling around Risto's house was mainly felt safe and easy. Those interviewed suggested teaching signed speech. Adding Braille to more use in the premises. Extending the leisure activities meant for the deaf residents for all residents was also brought up.

Based on the thesis, it can be concluded that the interpreter is relevant to residents using tactical communication. The lack of common communication is an obstacle to mutual communication. Residents who had more access to communication situations felt that they were part of the community.

Keywords: Deafblind, Interaction, Sign language, Communication, tactile signing

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
	1.1 Tilaaja	7
	1.2 Riston talo	8
2	RISTON TALON ASUKKAAT JA KIELET	10
	2.1 Kieli	11
	2.2 Viittomakieli	13
3	KOMMUNIKAATIO.....	15
	3.1 Taktiili kommunikaatio.....	15
	3.2 Muita kuurosokeiden kommunikaatiotapoja	16
4	TULKKAUS	18
	4.1 Kuurosokealle tulkkaus.....	18
	4.2 Opastaminen ja kuvailu	19
5	HAASTATELUIDEN TOTEUTTAMINEN.....	21
	5.1 Haastateltavat.....	23
	5.2 Haastatteluiden analysointi	26
6	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA ANALYSOINTI	30
	6.1 Asukkaiden kokemukset kommunikaatiosta ja käytetyt kommunikaatiomenetelmät 30	
	6.2 Ristin talon tilojen vaikutus asukkaiden kommunikaatioon ja asukkaiden kehitysajat 35	
7	POHDINTA.....	39

LÄHTEET 41

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten asukkaiden välinen kommunikaatio tapahtuu asukkaiden kesken. Kohtaavatko kuurot ja kuurosokeat asukkaat toisiaan Riston talon yhteisissä tiloissa tai muun yhteisen toiminnan aikana. Miten kohtaaminen ja kommunikaatio tapahtuu ja onko se suoraa asukkaiden välillä vai tapahtuuko kommunikaatio kolmannen henkilön välityksellä, kuten esimerkiksi tulkin välityksellä. Tavoitteena on myös saada selville asukkaiden kokemuksia näiden tilanteiden toimivuudesta. Toiminta ympäristönä toimii Riston talo. Siksi aihetta tarkastellaan myös siitä näkökulmasta, kuinka asukkaat pääsevät kommunikoi- maan sen tiloissa. Tiedonkeruu menetelmänä käytin haastatteluja.

Asetin opinnäytetyölleni kaksi tutkimus kysymystä:

1. Millaisia kokemuksia asukkailla on keskinäisestä kommunikaatiosta ja millaisia kommunikaatiomenetelmiä he käyttävät?
2. Miten Riston talon tilat vaikuttavat asukkaiden kommunikaatiomahdollisuuksiin?

Opinnäytetyö aihe on tarpeellinen, koska palvelun käyttäjien kokemus tuo lisää tietoa palvelun tarpeesta. Eli siitä mitä palvelun käyttäjät kokevat tarpeelliseksi heille tarjottavien palveluiden osalta. Suomen laissa on säädetty, että palvelun tuottamisesta vastaavat tahot, eli kunta ja hyvinvointialueet, ovat vastuussa vammaisten henkilöiden elinolojen edistämisestä ja seuraamisesta. Niiden täytyy myös toiminnallaan ehkäistä ja poistaa haittoja, jotka olisivat esteenä vammaisen henkilön osallistumisessa ja tasavertaisissa toimintamahdollisuuksissa. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 608/2022, 6§). Vammaispalvelulakiin on tulossa muutoksia vuonna 2023.

Opinnäytetyö on tärkeä, koska siinä tuodaan esille kohderyhmän kokemuksia heidän oikeutensa toteutumisesta. Sen kautta saadaan tietoa siitä, kuinka heidän yhdenvertaista osallistumistaan voidaan parantaa. Esteettömyysdirektiivissä on määritelty, että kaikilla täytyy olla yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua yhteiskunnan toimintaan. Tietyt tuotteet ja palvelut on siinä

määritelty niin, että niiden tuottajien on tuotettava ne esteettömiksi. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.)

1.1 Tilaaja

Työn tilaajana toimii Suomen kuurosokeat ry. Yhdistyksen tehtäviin kuuluu kuurosokeiden ja vaikeasti kuulonäkövammaisten oikeuksien valvonta, palveluiden tuottaminen ja yhteisen toiminnan tuottaminen sekä toimia kuurosokeus alan asiantuntijana. (Suomen kuurosokeat ry 2020.)

Kuurosokealla henkilöllä on oikeus saada erilaisia palveluita, joiden tarkoituksena on tukea hänen toimintakykyään ja mahdollisuuksia toimia itsenäisesti arjessa. Näitä palveluita ovat kuntoutus, sopeutumisvalmennus, kuljetuspalvelut, tulkkauspalvelut ja henkilökohtainen apu. Kuntoutuksella ja sopeutumisvalmennuksella pyritään tukemaan kuurosokean toimintakykyä sekä mahdollistamaan vammautumisen jälkeinen kuntoutus. Nämä voivat sisältää esimerkiksi apuvälineiden käyttöönottoa ja niiden käyttämistä koskevaa opetusta tai kommunikaatio opetusta. (Kovanen 2012, 105–118.)

Oikeus kuljetuspalveluun on määritelty vammaispalvelulaisissa 380/1987, 8§. Kuljetuspalvelun käyttö oikeus voidaan myöntää kuurosokealle henkilölle, jonka vammanlaadun katsotaan aiheuttavan vaikeuksia liikkumisen suhteen ja joukkoliikenteen käyttäminen on liian haastavaa. Henkilökohtaista apua voidaan myöntää henkilölle, jonka vammanlaatu edellyttää sen, että kyseinen henkilö tarvitsee apua jokapäiväisestä toiminnasta suoriutumisessa. Sen tarkoituksena on tukea vaikeasti vammaisen henkilön arjessa suoriutumista sekä mahdollistaa henkilön tasa-vertainen osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 8§).

Kuurosokealle henkilölle tarkoitettu tulkkauspalvelu sisältää tulkkauksen lisäksi kuvailun ja opastamisen. Tulkkauspalvelun järjestää Kela ja tulkkauspalvelua voi käyttää kaikissa tilanteissa, mitkä sisältävät vuorovaikutusta niin sosiaalisissa tilanteissa kuin ympäristön kanssa. Kuurosokea henkilö saa käyttää tulkkauspalvelua vuodessa vähintään 360 tuntia, mutta niitä voi hakea lisää yksilöllisen tarpeen mukaan. (Kovanen 2012, 105–118.)

Kuurosokea henkilö voi myös hyödyntää palvelusasumista ja päivätoiminnan mahdollisuuksia. Palveluasuminen on tarkoitettu ihmisille, joiden toimintakyky on heikentynyt, mutta he eivät tarvitse laitoshoidoa. Toiminta kyvyn heikkouden syynä voi olla sairaus tai muu vamma. Palveluasumisen muotoja ovat esimerkiksi tehostettu palveluasuminen, ryhmäkoti tai tukiasunnoissa. Asumisen muoto määräytyy asiakkaan tarpeiden mukaan. (Kovanen 2012, 125.) Palveluasumiseen kuuluu asunto ja muut asumiseen liittyvät palvelut, joita ovat esimerkiksi liikumisessa avustaminen, pukeutuminen, siivous- ja ateriapalvelut. Palvelut sisältävät myös sosiaalista kanssakäymistä edistäviä palveluita. Palveluiden tarkoituksena on mahdollistaa asukkaiden, jokapäiväinen toiminta ja ne määritellään asiakkaan oman palvelun tarpeen mukaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto 2003, 10–12; Siun sote-Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä 2020.)

1.2 Riston talo

Tässä luvussa esittelen Riston taloa lähteiden sekä vierailuni aikana saamien tietojen pohjalta. Riston talo valmistui vuonna 2017 ja se on osa kuurosokeiden toimintakeskusta, jonka tiloissa asukkaille on tarjolla palveluasumista, ryhmäkoti ja vuokralla asumisen mahdollisuus. Sen lisäksi Riston talon tiloissa asukkailla on käytössä erilaisia yleisiä tiloja. Rakennuksen 1. kerrokseen sijoittuu ryhmäkoti ja asukkaiden käytössä oleva ruokala. Palveluasumista on tarjolla 2. ja 3. kerroksessa ja vuokra asutus sijoittuu 4., 5., ja 6. kerrokseen. Asukkaidenkäytössä olevia yleisiä tiloja ovat ruokalan lisäksi muun muassa lehtien lukutila sekä kerhohuoneita, jotka sijoittuvat 6. kerrokseen. Sen lisäksi kellarikerroksessa asukkailla on käytössä pyykki tupa, sauna ja kuntosali.

Riston talon tiloissa näkövammaisten liikkumista on huomioitu muun muassa lattian erilaisilla pinnoilla, jotka antavat vihjettä siitä mitä on edessä. Esimerkiksi portaiden edessä lattian pinta eroaa muusta pinnasta.

Muita tiloissa huomioituja esteettömyysratkaisuja ovat muun muassa valaistus, värimaailma ja akustiikka. Talon tilat on suunniteltu niin, että kaikkien asukkaiden olisi helppoa ja turvallista liikkua sen sisällä. Esteettömyys ja yhdenvertaisuus korostuu myös pyrkimyksessä mahdollis-

taa asumisenpalvelujen tuottaminen asukkaiden omilla kielillä ja kommunikaatiotavoilla. Riston talolla on mahdollista osallistua myös erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin ja siellä järjestettyihin toimintapäiviin. Riston talo sai vuonna 2018 Tampereen kaupungin vammaisneuvoston esteettömyyspalkinnon. Palkinnolla vammaisneuvosto haluaa korostaa rakennusteknisiä erityisvalintoja ja tilojen tulevien käyttäjien osallistamista rakennuksen suunnittelu prosessissa. (Tampere 2020.)

Opinnäytetyössä selvitän, kuinka saavutettavuus toteutuu eri asukas ryhmien kohdalla juuri tässä toiminta ympäristössä ja millaisia kokemuksia heillä on tämän suhteen. Lähtökohtana on huomioida myös se kuinka Riston talon tilat vaikuttavat asukkaiden kokemukseen kommunikaatioon osallistumisessa. Saavutettavuuden käsitteellä tarkoitetaan sitä, että ihmisillä on samat mahdollisuudet osallistua toimintaan riippumatta siitä onko heillä, joitain osallistumista estäviä tai rajoittavia tekijöitä (Kovanen & Mielityinen 2012, 44-45). Kielellinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, että henkilö on tietoinen palveluista ja hän saa palveluita. Sekä hän tulee ymmärretyksi ja hän itse ymmärtää saamansa tiedon, riippumatta siitä mikä kieli hänellä on käytössä. Kielellisellä saatavuudella tarkoitetaan myös sitä, että saadun palvelun sisältö on ymmärrettävää ja selkeää. (Oikeusministeriö 2018; Kervinen 2020, 8–9.)

2 RISTON TALON ASUKKAAT JA KIELET

Kuurosokealla tarkoitetaan henkilöä, jolla on kuulon ja näön kaksoisastivamma. Termi kuurosokea ei tarkoita vain henkilöä, joka on täysin kuuro ja sokea vaan se viittaa myös henkilöihin, joilla on vielä kuulo ja/tai näköä jäljellä. Toiminnallinen kuulo ja/tai näkö vaihtelee henkilöittäin ja niiden tason mukaan kuurosokea henkilö voi sitä hyödyntää arkielämässään. (Kovanen 2012, 8–9.) Kuurosokeat henkilöt voivat käyttää erilaisia kommunikaatio menetelmiä, johon vaikuttaa muun muassa kaksoisvamman laatu eli onko henkilöllä vielä toiminnallista kuuloa ja/tai näköä jäljellä (Mesch 2004, 20). Kuurosokeus voi johtua muun muassa perinnöllisestä oireyhtymästä, kuten Usherin oireyhtymä, johon kuuluu etenevä verkkokalvon rappeuma, kuulovamma ja häiriöitä tasapainoelimessä (Sankila 2011, 8; Aitken 2000, 5). Muita syitä kuurosokeuteen voi olla esimerkiksi auto onnettomuus tai muu aivoihin kohdistunut vamma sekä ikääntymisestä johtuva kuuroutuminen ja sokeutuminen (Aitken 2000, 5–6).

Kuurosokealla henkilöllä voi olla eri asteisia näkövammoja, jolloin myös heidän näkökenttensä voivat olla hyvin erilaisia. Kuurosokealla henkilöllä voi olla esimerkiksi niin sanottu putkinäkö, jolloin näkökenttä on pienentynyt. Tällaisessa tilanteessa asioiden etäisyys on huomioitava, jos henkilö vastaan ottaa jotain visuaalista kommunikaation muotoa, koska etäisyys vaikuttaa siihen kuinka helppoa visuaalista kommunikaatiota on vastaanottaa. Myös muut ulkoiset häiriöt kuten kirkkaat valot voivat vaikeuttaa visuaalisen kommunikaation vastaanottoa. Kuurosokean henkilön näkökenttä voi myös muuttua ajan myötä tai sen eteneminen voi pysähtyä ja pysyä sen jälkeen muuttumattomana. Erilaisia kuurosokeiden käyttämiä näön apuvälineitä ovat esimerkiksi filterilasit, suurennuslasit, valkoinen keppi ja tietokone. (Hyvärinen 2011, 21–25.)

Myös kuurosokean henkilön kuulon asteet ovat hyvin vaihtelevia. Vaikeasti kuulovammainen henkilö voi hyödyntää kommunikaatiossaan, jotain visuaalista keinoa. Kuurosokealla henkilöllä voi olla myös käytössään kuulokoje, jonka avulla hän kuulee tarpeeksi hyvin, että hän voi kommunikoida puheella. Joissain tapauksissa kuulonalenema pysyy samanlaisena, mutta se voi olla myös etenevä, jolloin kuulokoje ei välttämättä ole enää riittävä. Tällaisessa tapauksessa kuurosokea henkilö saattaa siirtyä käyttämään sisäkorvaimplanttia. (Aarnisalo 2011, 26.)

Kuulokojeen voi saada huonokuuloisen henkilö, jonka paremman korvan kuulon alenema on vähintään 30 desibeliä. Kuulokojeella on tarkoitus saada huonokuuloisen henkilön kuulo mahdollisimman hyväksi, mutta sen käyttö ei kuitenkaan tee henkilöstä normaali kuuloista. Kuulo-

koje vahvistaa ympäristön ääniä ja niin muiden ihmisten kuin myös sen käyttäjän omaa ääntä. Kuulokojeita on erilaisia ja se valitaan sen mukaan, mikä olisi toimivin sen käyttäjälle. Esimerkiksi käyttäjän korvakäytävän muoto ja kuulon laatu vaikuttavat kojeen valintaan. (Aarnisalo 2011, 27–28; Kuuloliitto ry 2021.)

Sisäkorvaimplantti voidaan ottaa käyttöön henkilölle, jolla kuulokoje ei enää ole toimiva ratkaisu, koska se ei auta henkilön kuulemista tarpeeksi. Sisäkorvaimplantti asetetaan leikkauksella ja se koostuu kahdenlaisista osista, jotka ovat sisäiset osat, jotka ovat vastaanotin ja stimulaattori, mitkä asetetaan leikkauksessa, sekä ulkoisista osista. Implantin ulkoinen ääniprosessori näyttää hyvin samanlaiselta kuin korvan taakse asetettu kuulokoje, mutta sen lisäksi implantissa on korvan taakse asetettu pyöreä lähetinkela. (Aarnisalo 2011, 28–29; Kuuloliitto ry 2021.) Sisäkorvaimplantti tuottaa ääniaistimuksen, kun aivot tulkitsevat implantin tuottamat sähköiset stimulaatiot ääniksi. Kuten kuulokojeen myös sisäkorvaimplantin hyöty vaihtelee yksilöllisesti, eikä implantin käyttö tee henkilöstä normaalikuuloista. (Kuuloliitto ry 2021.)

Opinnäytetyön kohteena olivat kuurosokeiden toimintakeskuksella asuvat viittomakieliset kuurot ja erilaisia kommunikaatiotapoja käyttävät kuurosokeat. Asukkaiden kommunikaatiotapojen kirjo on kuitenkin niin suuri, että kaikkia mahdollisia toimintakeskuksella asuvien kommunikaatio tapoja ei ole voitu tuoda esille. Tutkimukseen osallistuneiden käyttämät kielet olivat suomen kieli ja suomalainen viittomakieli ja muut kommunikaatio tavat olivat erilaisia variaatioita, jotka perustuivat näihin kieliin. Opinnäytetyössä keskityttiin kuurosokeiden asukkaiden osalta asukkaisiin, jotka käyttivät kommunikaatiossaan puhuttua kieltä, viitottua kieltä tai niiden yhdistelmiä.

2.1 Kieli

Kielellä tarkoitetaan ihmisten viestintäjärjestelmää, joka voi olla puhutussa, viitotussa tai kirjoitetussa muodossa. Kieliä voidaan tuottaa puheella, jolloin se pohjautuu kuuloon ja ääneen. Viitottuna se pohjautuu näköön ja eleisiin, mutta sitä voidaan vastaan ottaa myös tunnon ja kosketuksen avulla, kun on kyseessä taktiili viittominen. Kirjoitetussa muodossa on kyse puheen tai viitotun kielen tuottamista kirjainmerkein. Näistä kielistä ihmisen ensikieleksi yleensä

katsotaan muodostuvan, joko puhuttu tai viitottu kieli, koska ne voidaan omaksua ilman erillistä opettelua. (Jantunen 2003, 9–10.)

Kieli on syntynyt yhteisön kommunikaationtarpeen pohjalta. Kielen käyttö ei ole kuitenkaan vain yhdenlaisessa muodossa pysyvää, vaan sen käyttö ja muoto vaihtelee sen käyttäjän taustan ja tarpeen mukaan. Vaikka kyseessä olisi sama kieli, jota henkilöt käyttävät siinä on havaittavissa erilaisia tapoja käyttää sitä. Tämä johtuu siitä, että kielen muotoon ja käyttöön vaikuttaa muun muassa kielen käyttäjän ikä, asuin paikka ja tilanne, jossa kieltä käytetään. (Jantunen 2003, 15.) Kaikilla kielillä on omat kieliopilliset muotonsa, joiden merkitys riippuu siitä, millaisia muita muotoja kyseisen kielen systeemi tarjoaa. Eri kielillä voi olla samanlainen kieliopillinen rakenne, mutta siitä huolimatta sitä voidaan käyttää eritavoilla. Kieltä käytetään ilmaisemaan omia ajatuksia ja tapahtumia muuttamalla ne erilaisiksi kielellisiksi ilmaisuiksi. Tapahtumia ja ajatuksia voidaan ilmaista kielellisesti eri tavoin, jolloin samaa tilannetta voidaan tulkita ja tarkastella eri näkökulmista. Tämän seurauksena on se, että tapahtuma tai ajatus voi saada hyvin erilaisen merkityksen riippune tavasta, jolla sitä on ilmaistu. Tällaisia ilmaisu eroja saatetaan käyttää, kun tekstin tuottaja haluaa ilmaista omia mielipiteitään kyseisestä asiasta. (Hiirikoski 2006, 38–39.) Multimodaalisuudella tarkoitetaan vuorovaikutuksen eri keinojen moninaisuutta. Eli sitä kuinka ihmiset hyödyntävät ympäristöään, kehoaan, ilmeitään ja eleitä kielen lisäksi osana vuorovaikutusta. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, luku ”Johdanto”; Dufva 2020, 18–19).

Monikielisyydellä viitataan yksilön kykyyn hallita kahta tai useampaa kieltä. Sillä voidaan myös viitata yhteisöön, jossa on käytössä kaksi tai useampikieli. (Dufva & Pietikäinen 2009, 1). Kuurosokeat voivat käyttää yhtä tai useampaa kieltä riippuen kaksoisvamman laadusta, iästä, jolloin vamma on kehittynyt ja siitä onko näkö- vai kuulovamma kehittynyt ensin, myös henkilön aiemmin jo käyttämät kielet vaikuttavat käytettäviin kieliin. Esimerkiksi henkilö, jonka näkövamma on tullut ennen kuulovamman kehittymistä voi mahdollisesti käyttää puhetta kommunikaatiossaan muiden kommunikaatiotapojen kanssa. Tällaisessa tilanteessa kuurosokea voi esimerkiksi käyttää puhetta itse kommunikoidessaan ja vastaanottaa tietoa, jollain toisella kommunikaatio menetelmällä kuten viitotulla kielellä. (Aitken 2000, 28–29; Mesch 2004, 19–20.) Mahdollisia viitottuja kieliä ovat suomalainen tai suomenruotsalainen viittomakieli tai viitottu puhe. Viitotulla puheella tarkoitetaan sitä, että viittomat seuraavat suomen tai ruotsin

kielen rakenteita ja sanajärjestystä. Kuurosokea henkilö voi vastaan ottaa viittomista, joko taktilisesti tai vapaaseen tilaan esimerkiksi putki näköön. (Mesch 2004, 20–21.)

2.2 Viittomakieli

Suomessa on kaksi käytössä olevaa viittomakieltä, jotka ovat suomalainen viittomakieli ja suomenruotsalainen viittomakieli. Viittomakieli on luonnollinen kieli eli se on syntynyt yhteisön sisällä. Viittomakieli on visuaalisesti vastaan otettava kieli. Viittomakielen tuottamisessa käytetään siis kolmiulotteista tilaa. Puhutut kielet koostuvat sanoista, jotka jakautuvat pienempiin osiin esimerkiksi äänneisiin. Samalla tavalla viittomakielellä on puhuttujen kielten sanoja vastaava yksikkö, joka on viittoma ja sanojen lailla myös viittomat voidaan jakaa pienempiin osiin. (Lappi & Malm 2017, 41–42.)

Yksittäiset viittomat koostuvat käsimuodosta eli siitä millaisessa asennossa sormet ovat viittoman aikana. Paikasta eli missä käsi sijaitsee viittoman aikana. Viittomapaikkana voi toimia neutraalitila eli tila, joka muodostuu viittojan eteen ja viittojan keholle muodostuvista viittomapaikoista, jotka ovat pään, kehon ja ei-dominoivan käden alueet. Liikkeestä eli käden viittoman aikana tekemästä liikkeestä. Sekä orientaatiosta eli kämmenen ja sormien suuntautumisesta suhteessa viittojaan viittoman aikana. Se koostuu myös ei-manuaalisista elementeistä, millä tarkoitetaan yleensä suun asentoa ja liikkeitä, mutta se sisältää myös ilmeet, kehon, pään ja silmien liikkeet. (Takkinen 2002, 27–34; Jantunen 2003, 28.)

Lause koostuu yleensä usean sanan tai viittoman muodostamasta kokonaisuudesta. Joitain poikkeuksia kuitenkin on, jolloin lause muodostuu yhdestä sanasta tai viittomasta. Lauseilla on erilaisia tehtäviä eli funktioita, jolla tarkoitetaan sitä, että jokaisella lauseella voidaan ilmaista erilaisia asioita tarpeen mukaan. Lauseilla voidaan tuottaa muun muassa väittämiä, kysymyksiä, kieltoja ja vakuutella. Suomalaisessa viittomakielellä näitä lauseiden funktioita merkitään yleensä ei-manuaalisten kieliopillisten operaattoreiden kautta eli kehon ja pään liikkeiden sekä ilmeiden kautta. Suomalaisessa viittomakielellä kielto lausetta muodostaessa kielto-operaattorina toimii pään pudistelu puolelta toiselle. Kielto-operaattori voi toimia lauseessa itsenäisesti ilmaisten sitä, että lause on kielteinen tai lause voi sisältää sen lisäksi viittoman, joka ilmaisee lauseen kielteisyyttä. Toisaalta pään nyökyttely toimii vakuuttelu operaattorina, jonka avulla

muodostetaan vakuuttelulauseita. Suomalaisessa viittomakielessä kysymys lauseet on jaettu kahdenlaisiin lause tyyppeihin, jotka ovat vaihtoehtokysymykset ja hakukysymykset. Rissanen (1985) on määritellyt vaihtoehto kysymystä muodostaessa kysymysoperaattoreihin kuuluvan silmien suurentamisen, kulmien kohottamisen ja ylävartalon kallistamisen keskustelu kumppania kohti. Vaihtoehtokysymyksellä tarkoitetaan kysymystä, johon voidaan vastata kyllä tai ei. Hakukysymyksen kysymysoperaattoreiksi Rissanen (1985) on määritellyt kuuluvan silmien siiristämisen, kulmien kurtistamisen ja ylävartalon kallistamisen keskustelu kumppania kohti. Molemmissa kysymys lauseissa kysymysoperaattori voi vaikuttaa lauseeseen pitkien jaksujen ajan. (Jantunen 2003, 92, 94–99.)

3 KOMMUNIKAATIO

Ihmiset välittävät tietoa viestimällä eli kommunikoimalla. Kommunikaatio tarkoittaa toimintaa, jossa osapuolet toimivat viestinvälittäjinä ja vastaanottajina. Kommunikaatio muodostuu tiedostetuista ja tiedostamattomista viesteistä, joista tiedostamattomat viestit ovat useasti non-verbaalisia. Näitä ovat esimerkiksi ilmeet, eleet, kehon asennot ja katse. Kommunikaatio menetelmiä on monenlaisia ja kaikki käyttävät jonkinlaista kommunikaatio tapaa. Ongelmaksi voi muodostua se, että pystyykö kommunikaatio ympäristö ymmärtämään kaikkia näitä kommunikaatiotapoja. (Huuhtanen 2017, 12.) Viestiä voidaan välittää erilaisten signaalien avulla tilanteissa, joissa on signaalin lähettäjä ja vastaanottaja. Nämä signaalit pohjautuvat yleensä, joko kuuluvaan tai näkyvään signaaliin. Viestintää voi tapahtua myös muilla tavoilla, mutta ihmisten viestintä poikkeaa muista juuri siksi, että viestintämuotona on kieli. Ihmiset voivat ilmaista ajatuksensa missä vain tilanteessa niin kuin haluavat, koska kielen olemassaolo mahdollistaa sen, joskus sosiaaliset normit voivat kuitenkin olla rajoitteina sille. (Jantunen 2003, 11.)

Granlund ja Olsson (1994) ovat esittäneet vuorovaikutuksen tavoitteiden jakautuvan kolmeen eri ryhmään, jotka ovat ohjaava vuorovaikutus, yhteyttä luova vuorovaikutus ja suuntaava vuorovaikutus. Ohjaavassa vuorovaikutuksessa tavoitteena on saavuttaa, jokin päämäärä toisen henkilön kautta. Yhteyttä luovalla kommunikaatio tavalla tarkoitetaan kommunikaatiota, jossa henkilö pyrkii kontaktiin toisen henkilön kanssa. Suuntaavassa vuorovaikutuksessa päämäärän tavoittaminen ei ole yhtä selvästi esillä, kuin ohjaavassa vuorovaikutuksessa. Tämän kaltaisessa kommunikaatiossa sen vastavuoroisuudella on suurempi merkitys. (Huuhtanen 2017, 18–19.)

3.1 Taktiili kommunikaatio

Kuurosokea henkilö voi käyttää kommunikaatiossaan taktiilia kommunikaatiota, joka tarkoittaa sitä, että kieltä tai sitä täydentävää tietoa vastaanotetaan tuntoaistilla. Taktiilisti tuotettuja kommunikaatiotapoja ovat muun muassa taktiilit sormiaakkoset ja suuraakkoset, jolloin on kyseessä kirjoitetun kielen taktiili muoto. Tämä kommunikaatio tapa voi olla käytössä henkilöllä, jolla on hyvä suomen tai ruotsin kielen taito. Myös piste kirjoitus on yksi taktiili kommunikaation

muoto. (Kovanen & Lahtinen 2006, 11.) Tätä kommunikaatiotapaa käyttää siis sellaiset kuurosokeat henkilöt, joilla on vahva puhutun kielen tausta ja heidän kuulonsa ja näkönsä on heikentynyt vasta kielen oppimisen jälkeen.

Taktiilisti voidaan myös ottaa vastaan viittomakieltä, viitottua puhetta ja yksittäisiä viittomia, kuitenkin taktiilissa viittomisessa on eroja vapaaseen tilaan viittoessa. Näitä ovat esimerkiksi ilmeet, katse ja huulio, jotka tulee muuttaa visuaalisesta ilmaisusta taktiiliin muotoon. Näitä asioita ratkaistaan esimerkiksi kysymyksessä ilmaan jäävällä viittomalla, joka toimii kysymyssignaalina. (Mesch 2004, 22, 57–58.)

Viitotussa taktiili kommunikaatiossa kielen vastaanottaminen voi tapahtua toisella tai molemmilla käsillä. Yleensä taktiili viittomista tuottaessa käytetään kuitenkin molempia käsiä. (Kovanen & Lahtinen 2006, 25). Tätä kommunikaatio muotoa käyttävät sellaiset kuurosokeiden toimintakeskuksen asukkaat, jotka käyttävät kommunikaatiossaan jotain viitottua kieltä tai suomen kieltä kirjoitetussa muodossa. Näihin kuuluu esimerkiksi ne kuurosokeat, joiden ensikieli on viittomakieli. Myös kuurosokeat henkilöt, joiden toiminnallinen näkö ja kuulo on vähäinen tai sitä ei ole ollenkaan jäljellä, käyttävät taktiili kommunikaatiota.

3.2 Muita kuurosokeiden kommunikaatiotapoja

Termi huulio tarkoittaa kielen, huulten ja leuan asentojen muodostamia eri puheelle ominaisten äänneiden muotoja. Huulioluvulla tarkoitetaan näiden muotojen seuraamista viestiä vastaanottaessa kommunikaatitilanteessa. Huuliolukua voidaan hyödyntää puheen ymmärtämisessä, mutta pelkkään näköön perustuva huulioluku voi olla haastavaa, koska osat äänneistä eivät erotu huuliosta. Siksi huulioluvun ymmärtämiseen vaikuttaa myös sen käyttäjän oma ymmärrys tilanteesta ja sen aiheesta, sekä hänen oma päättely kykynsä minkä avulla pystytään täydentämään ja korjaamaan huuliosta saatua informaatiota. Huulion ymmärtämiseen vaikuttaa äänneiden erottumisen lisäksi myös muita seikkoja, joita ovat ympäristölliset tekijät kuten valaistus, etäisyys ja puhujan ulkoiset piirteet kuten parta tai viikset. Myös puhujan puhe tyyli ja hänen tuttuutensa vaikuttavat huuliolukuun. Jos puhuja on entuudestaan tuttu hänen huuliotaan on helpompi seurata kuin uuden puhujan. Huuliolukua hyödyntävät erityisesti huonokuuloiset henkilöt osana puheen ymmärtämistä. (Hyvärinen 2013; Saalasti 2020.)

Viitotulla puheella tarkoitetaan kommunikaatio menetelmää, jossa käytetään viittomia huulio-luvun tukena. Huulio vastaa puhutun kielen sanamuotoja ja järjestystä. Viitottu puhe seuraa puhutun kielen sanajärjestystä ja se voi olla käytössä henkilöllä, jolla on hyvä oman puhutun kielen taito. (Lappi & Malm 2017, 47.) Näihin kuuluvat yleensä sellaiset kuurosokeat, jotka ovat oppineet puhutun kielen, ennen aistien heikentymistä.

Kuurosokea henkilö voi käyttää kommunikaatiossaan puhetta. Sen käyttöön vaikuttaa hänen kielitaitonsa sekä se missä vaiheessa hänen kuulo- ja näkövammansa on alkanut vaikuttamaan kommunikaatio menetelmän valintaan. Kuurosokea henkilö voi vastaanottaa ja tuottaa viestejä puheella tai hän voi käyttää eri kommunikaatio menetelmiä tuottamiseen ja toista vastaanottamiseen. Esimerkiksi hän voi tuottaa itse puhetta, mutta vastaanottaa viestejä jollain puhuttuun kieleen perustuvalla menetelmällä. (Mesch 2004, 20.)

4 TULKKAUS

Tässä luvussa kerron tulkkauksesta eriasiakas ryhmille ja siihen liittyvistä muista toiminnoista. Käsittelen myös opastuksen ja kuvailun merkitystä osana tulkkaus tilannetta.

Tulkin asiakkaana tulkkaustilanteessa ei ole vain tulkin oma asiakas vaan kaikki kommunikaatiotilanteeseen osallistuvat. Tulkkaus tilanteissa kaikki eivät aina ole samanarvoisessa asemassa, mikä voi johtua esimerkiksi valta-asemasta yhteiskunnassa. (Koskinen, Vuori & Leminen 2018, 11–12.)

Goldin-Meadow (2003) on määritellyt multimodaalisen viestinnän tarkoittavan sitä, että viestinnässä käytetään useampaa eri kanavaa. Multimodaalisessa keskustelussa voidaan käyttää kielen lisäksi kehollista viestintää ja ympäristöä, esimerkiksi osoittamalla. Eleiden käyttö voi auttaa, kun työskennellään kahden eri kielen välityksellä, koska eleitä on helppo ymmärtää, vaikka ei osaisi toisen kieltä. (Paananen 2018, 55–56.) Myös tulkit voivat käyttää eleitä tulkauksessaan ja he voivat myös kehon asennoilla ohjata keskustelun kulkua (Paananen 2018, 56).

Tulkit ovat tulkkauksen asiantuntijoita, jotka tuottavat lähdekielestä saadut merkitykset kohdekielille. Tulkkauksessa tulkki ymmärtää lähdekielen asian merkityksen ja sen jälkeen hän tulkaa asia omin sanoin kohdekielille. Tulkkaus voi tapahtua, joko konsekutiivitulkkauksena, eli tulkki tulkaa asian vasta puhujan lopetettua, tai simultaanitulkkauksena, jolloin tulkataan samaan aikaan lähtötekstin kanssa. Simultaanitulkaus on yleinen muoto viittomakielen ja puheen välillä tulkatessa, koska silloin on käytössä kaksi eri viestintä kanavaa. (Tommola 2006, 128–129.)

4.1 Kuurosokealle tulkkaus

Kuurosokeille tulkkauksessa haasteena on kommunikaation tapojen ja käytetyn kielen vaihtelevuus, koska jokainen asiakas käyttää hyvin eri lailla tulkkausta. Kuurosokealle tulkatessa kielen tulkkaus on vain yksi osa tekijä, muita ovat opastus ja kuvailu. Se kuinka asiakas hyödyntää opastusta ja/tai kuvailua vaihtelee asiakaan tarpeiden mukaan. Tähän vaikuttaa muun muassa

asiakkaan toiminnallisen kuulon ja näön laatu, eli kuinka paljon asiakas pystyy käyttämään jäljellä olevia aistejaan havainnoimaan itse ympäristöään. (Lahtinen 2006, 184–185.)

Kuurosokealle tulkatessa on myös muistettava se, että suuri osa viestinnästä tapahtuu muuten kuin kielen välityksellä. Viestintää tapahtuu myös nonverbaalisesti esimerkiksi äänenpainossa, ilmeiden ja eleiden kautta, jolloin kuurosokealle tulkattaessa on tulkin pystyttävä ilmaista myös nämä osana tulketta. Vain silloin kun tulkkeessa on havaittavissa myös nonverbaalisen viestinnän eri sävyt, voi kuurosokea henkilö saada täydellisen kuvan kommunikaatio tilanteesta. (Rouvinen 2003, 38–39.)

Kuurosokeat ja kuuroutuneet asiakkaat voivat myös käyttää tulkkauksessa kirjoitustulkkausta, jos hän kommunikoi puheella. Kirjoitustulkkausta voidaan käyttää esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakas on kuuroutunut, mutta hänen kommunikaatio tapansa pohjautuu puheella kommunikointiin. Koska kirjoitustulkkaukseen pohjautuu puheeseen tulkki tuottaa puheen teksti muotoon, jonka tulkin asiakas voi lukea esimerkiksi tietokoneen näytöltä tai muulta laitteelta. Asiakkaan tarpeen mukaan he voivat saada myös opastusta ja kuvailua kirjoitustulkkauksella. (Hyvärinen 2021, 9,11.)

4.2 Opastaminen ja kuvailu

Kuurosokea henkilö voi kielen tulkkauksen lisäksi tarvita opastusta. Opastuksen tarve riippuu useasti siitä, onko hänellä toiminnallista näkö jäljellä tarpeeksi ja millaisissa tilanteissa hän sitä pystyy hyödyntämään. Opastuksen tarve vaihtelee asiakas kohdittain. Osa hyötyy opastuksesta tietyissä tilanteissa, osa tarvitsee aina opastusta ja osa ei tarvitse opastusta ollenkaan. Opastusmetodeja on erilaisia. On fyysistä ja ei-fyysistä opastusta. (Lahtinen 2004, 59.)

Fyysisellä opastuksella tarkoitetaan sitä, että opastuksen aikana opastajalla, esimerkiksi tulkilla, on fyysinen kontakti opastettavaan henkilöön. Opastettava saa siis tietoa esimerkiksi paikasta ja maaston muutoksista fyysisen kontaktin kautta. (Lahtinen 2004, 63–64.) Ei-fyysinen opastus taas tarkoittaa sitä, että opastettava seuraa opastusta, joko näön tai kuulon perusteella. Tal-

laisessa opastuksessa opastettavalla voi olla käytössä valkoinen keppi, jonka avulla hän havainnoi maastoa. Kuitenkin hän seuraa opasta kulkemalla hänen takanaan, turvautuen oppaan kehosta saamaan tietoon. (Lahtinen 2006, 194.)

Pelkästään kuurosokeat eivät hyödynnä opastusta vaan myös muut näkövammaiset henkilöt voivat käyttää opastusta. Näiden asiakasryhmien opastuksessa on kuitenkin tiettyjä eroja. Kuurosokeaa henkilöä opastettaessa on tärkeää kertoa myös kuuloaistin kautta saatu informaatio. Myös kommunikointi vaatii erityistä huomiota kuurosokean asiakkaan kanssa, koska kommunikointi voi tapahtua muullakin tavalla kuin puheella, jolloin on tärkeää, että kommunikointi tapahtuu turvallisesti. (Lahtinen 2004, 71.)

Kuurosokean henkilön on ympäristöään havainnoidessa ja siinä liikkussa hänen on huomioitava useita asioita. Kuurosokea henkilö havainnoi ympäristöään eri tavoin, riippuen hänen Kuuloaistivammansa laadusta. Jos kuurosokealla on jäljellä toiminnallista näköä tai kuuloa, hän voi vastaan ottaa tietoa ympäristöstään niiden avulla. Useissa tilanteissa kuitenkin ympäristö on sellainen, että henkilö ei pysty hyödyntämään jäljellä olevaa näköä tai kuuloa tehokkaasti ympäristön havainnointiin. Esimerkiksi hälyn tai valaistuksen takia. Silloin kuurosokea henkilö käyttää ympäristön havainnointiin tuntoaistia. Siksi myös kuurosokeat hyödyntävät liikkumisessa valkoista keppiä. Ympäristössä liikkuminen on turvallista ja helppoa, jos se on tuttu kuurosokealle henkilölle. Haasteeksi nousee kuitenkin uusien reittien oppiminen ja se vaatii aikaa ja motivaatiota, jotta reitin kulkeminen tulisi tutuksi. (Kovanen 2012, 73–75.)

Kuurosokealle henkilölle ympäristön kuvailu on tärkeä osa kommunikointia. Ympäristön kuvailuun sisältyy fyysisen tilan kuvailun lisäksi, henkilöiden kuvailu eli keitä on samassa tilassa ja mitä he tekevät. Muiden läsnäolijoiden kuvailu on tärkeää kuurosokealle henkilölle, jotta hän voi osallistua tasavertaisesti kommunikointi tilanteeseen. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12–13.) Erityisesti taktiilisti kommunikoivat henkilöt tarvitsevat tämän tiedon, jotta he voivat osallistua kommunikointi tilanteeseen. Siksi taktiilisti kommunikoivat henkilöt ovat usein riippuvaisia muista kommunikointi tilanteeseen osallistujista. Jos tilanteessa ei tapahdu kontaktia taktiilisti kommunikoiva henkilö voi jäädä ulkopuoliseksi ja hän on vaarassa syrjäytyä. (Kovanen 2012, 73.)

5 HAASTATELUIDEN TOTEUTTAMINEN

Haastattelua käytetään yleisenä metodina tiedonkeruussa erityisesti sellaisissa tutkimuksissa, missä halutaan saada tietoa haastateltavan kokemuksista ja ajatuksista tutkimuksen aiheesta. Haastattelu vuorovaikutus on suuressa merkityksessä osana tiedon keruuta ja tätä haastattelusta saatua aineistoa yleensä tutkitaan, joko tutkimuksen aiheena tai tutkimuksen aineistona. Haastattelusta saatua aineistoa lähdetään tutkimaan sen pohjalta, mikä on oma tutkimus kysymys. On kuitenkin tärkeää haastattelun aineistoa käsitellessä huomioida se, että kuinka haastattelu kysymykset ovat voineet vaikuttaa haastateltava vastauksiin. Eli onko kysymysten muoto mahdollisesti johdatellut tai vaikuttanut siihen, miten haastateltava lähestyy kysymystä vastatesaan. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 9–10.)

Tutkimushaastattelun rakennetta voidaan heijastaa tavalliseen keskusteluun ja siihen pohjautuvaan vuorovaikutukseen. Tutkija kysyy kysymyksiä, joiden tarkoituksena on saada informaatiota. Haastattelulla on aina, jokin päämäärä eli haastattelija haluaa saada tietoa jostakin aiheesta. Siksi haastattelun muodosta riippumatta haastattelija esittää kysymyksiä ja hänellä on vastuu ohjata keskustelua ja tuoda esille tutkimuksen kannalta oleellisia puheen aiheita. Tutkimushaastattelu pohjautuukin siihen ideaan, että sillä on joku tarkoitus ja tiettyihin rooleihin. Haastattelija ei tiedä haastateltavasta aiheesta ja haastateltavalla on tieto, jota haastattelija kerää ja tutkii. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 42–43; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 22–23.)

Tutkimushaastattelu voidaan jakaa strukturoituihin, strukturoimattomiin haastatteluihin sekä niiden välimuotoon, puolistrukturoituihin haastatteluihin. Näistä strukturoitu haastattelu muodostuu vahvasti kysymys-vastaus-muodosta eli on valmiiksi tehdyt kysymykset, joihin vastataan. Tällä tavalla tehdyn haastattelun katsotaan mahdollistavan sen, että haastattelijan omat mielipiteen eivät vaikuta haastateltavan vastauksiin. Talaisia haastatteluja ovat esimerkiksi lo-makehaastattelut. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 43–45; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11.) Van der Zouwen (2002) on nostanut kuitenkin esille myös sen näkökulman, että riippumatta siitä onko haastattelu noudattanut strukturoitua muotoa, ei haastattelijan vaikutusta voida kokonaan poistaa. Vaan huolimatta siitä kuinka hyvin kysymykset on valmisteltu haastattelijan näkökulma vaikuttaa kysymysten muotoon. Esimerkiksi lauseen sanajärjestys voi johdattaa haastateltavaa vastaamaan tietyllä tavalla. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 12.) Strukturoimaton haastattelu muodostuu taas enemmän haastateltavan ehtojen mukaisesti eli se ei seuraa liikaa kysymys-vastaus

periaatetta vaan sen rakenne muistuttaa enemmän vapaa muotoista keskustelua. Strukturoimattomassa haastattelussa haastattelijan lisäksi myös haastateltava voi ohjata keskustelua ja nostaa keskustelun aiheita esille. Puolistrukturoidussa haastattelussa periaatteena on yleensä se, että haastattelijalla on valinnut joitain aiheita ja näkökulmia valmiiksi, mutta ei kaikkia. Tästä haastattelu tavasta esimerkkinä on teema haastattelu, jossa haastattelun teema on valmiiksi valittu ja se kulkee läpi haastattelun, mutta kysymykset voidaan esittää eri muodossa ja järjestyksessä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 45–47; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11–12.)

Teemahaastattelu pohjautuu siihen periaatteeseen, että yksilön omia kokemuksia ja ajatuksia voidaan tutkia tämän menetelmän avulla ja yksilön omat tulkinnat ja asioille antamat merkitykset ovat oleellisia tutkimuksen kannalta. Teemahaastattelun metodissa on myös oleellista huomioida se, että kaikki nämä seikat muodostuvat vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.)

Haastattelu muodoksi valitsin teemahaastattelun. Valitsin teema haastattelun, koska haastateltavilla on erilaisia kommunikaatio tapoja, joita halusin huomioida haastatteluissa. Haastattelut toteutettiin yksilö haastatteluina ja viitottuja kieliä käyttävien henkilöiden kanssa käytössä oli tulkki, haastatteluiden laadun takaamiseksi. Haastateltavia henkilöitä lähdettiin hakemaan Riston talon yhteyshenkilöni kautta. Haastatteluiden alussa kävimme vielä haastateltavan kanssa läpi, mistä haastattelussa on kysymys. Lisäksi kysyin lupaa nauhoittaa haastattelut ja kerroin, että nauhoitukset eivät mene kenenkään muun käyttöön ja ne tuhoetaan analyysin jälkeen.

Aineiston keruumenetelmänä käytin haastattelua, jonka tavoitteena oli selvittää asukkaiden kokemuksia kommunikaatio tilanteista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Valitsin aineiston keruu menetelmäksi haastattelut, koska tarkoituksena oli saada selville millaisissa tilanteissa ja kuinka asukkaat kommunikoivat keskenään sekä mitä muita tekijöitä tilanteissa on. Siksi valitsin haastattelu, koska sen kautta on helpointa saada kattavasti vastauksia näihin kysymyksiin. Myös haastateltavien kielten ja kommunikaatiotapojen vaihtelevuus oli helpompi huomioida haastattelussa. Toisin kuin kyselyssä, jolloin ei pysty kysymään tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelun käytön hyviä puolia on se, että haastateltavien omat ajatukset ja kokemukset voidaan tuoda esille, koska ihminen on itse tutkimustilanteessa tutkittava kohde. Haastattelussa voidaan myös selventää ja tarkentaa vastauksia itse haastattelu tilanteessa, koska haastattelijalla on suorassa vuorovaikutuksessa itse haastateltavan kanssa. Haastattelun huonoja puolia voivat

kuitenkin olla myös se, että haastateltavaa katsotaan tutkimuksen kohteena. Koska on olemassa myös se mahdollisuus, että haastateltava haluaa antaa sosiaalisesti hyväksyjä vastauksia eikä aina uskalla sanoa suoraan mitä hän ajattelee. Haastatteluiden purkaminen ja käsittely voi olla myös haastavaa, koska ei ole tarkkoja malleja siitä kuinka se pitää tehdä. (Hirsjärvi & Hurme 2000.)

5.1 Haastateltavat

Tein haastattelut tammikuussa 2020. Haastatteluihin osallistui 10 kuurosokeiden toimintakeskuksen asukasta. Haastateltavien ikä oli 42–92 vuoden välillä. Kymmenestä osallistuneesta neljä olivat naisia ja kuusi olivat miehiä. Haastateltavien kommunikaatiotavat olivat vaihtelevat. Haasteltavien käyttämät kommunikaatiotavat olivat suomalainen viittomakieli, taktiilisti ja vapaaseen tilaan, viitottupuhe ja puheella kommunikointi. Sekä näiden yhdistelmiä. Osa haastateltavista vastaanottivat viitottua kieltä, mutta vastasivat itse puheella. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja ja ne suoritettiin kahden päivän aikana. Haastattelut olivat yksilö haastatteluja, koska ne soveltuivat paremmin haastateltaville. Koska ryhmässä olisi ollut useita eri kommunikaatiotapojen käyttäjiä olisi, jokaiselle tarvittu tulkki, tilanteen sujuvuuden kannalta. Ryhmähaastattelussa olisi ollut paljon hälyä, jolloin kuuleminen olisi ollut hankalampaa. Sekä puheenvuorot olisi ollut hankalampaa jakaa niin, että kaikki saisivat sanoa sanottavansa.

Opinnäytetyössä käytän haastateltavista niminä haastateltava 1- haastateltava 10.

Haastatteluun osallistuneiden käyttämät kommunikaatio tavat ja kielet jakautuivat niin, että kolme osallistuneista käytti puhuttua suomen kieltä ja kolme käytti taktiilia viittomakieltä. Kaksi osallistuneista käytti viittomakieltä vapaaseen tilaan viitottuna. Heistä toinen kertoi tarvittaessa pystyvänsä kommunikoimaan kuulevien kanssa niin, että hän puhuu tai kirjoittaa ja hän itse vastaanottaa viestin kirjoitettuna tai huuliosta, koska hänellä on hyvä suomen kielen taito. Yksi haastateltavista käytti kommunikaatiossaan suomalaista viittomakieltä vapaaseen tilaan. Sen lisäksi hän itse puhuu ja vastaanottaa viestin lukemalla huuliota, jos toinen kommunikaation osapuoli ei viito. Haastateltavista yksi käytti kommunikaatiossaan useampaa eri me-

todia tilanteen mukaan, mutta pää sääntöiset kommunikaatiotavat hänellä olivat puhuttu suomen kieli ja viittomakieli sekä viitottu puhe niin, että hän tuottaa ja vastaanottaa molempia, mutta hän vastaanottaa viitottua kieltä vain taktiilisti.

Haastattelut kestivät 20–30 minuuttia ja ne tehtiin Riston talolla. Haastatteluiden alussa kysyin tutkimuksen kannalta perustavia kysymyksiä. Näihin kuului perustietoja haastateltavista, kuten heidän ikänsä, kauanko he ovat asuneet siellä ja missä asuvat sekä osallistuvatko haastateltavat yhteisiin toimintoihin ja millaisiin. Haastatteluissa aluksi luotiin kysymyksillä pohjaa siitä, millaisiin kommunikaatio tilanteisiin haastateltavat osallistuvat.

Haastateltavista kuusi asuivat Riston talossa ja neljä heistä asuivat rivitaloissa, ja osa heistä oli asunut kuurosokeiden toimintakeskuksella jo ennen Riston talon rakentamista, mutta osa heistä on muuttanut sen valmistumisen jälkeen. Kaksi haastateltavista olivat asuneet toimintakeskuksella erilaisessa asumisen muodossa, mutta ovat muuttaneet Riston taloon. Alla olevassa taulukossa on listattu se, kuinka monta vuotta ja missä asumisen muodossa haastatteluun osallistuneet asuvat haastatteluiden teko aikana. Siksi niiden asukkaiden kohdalla, jotka ovat muuttaneet toisesta asumisen muodosta Riston taloon on heidän ennen sitä asumansa vuodet merkitty sulkeisiin. Sen jälkeen taulukkoon on merkitty haastateltavien käyttämät kommunikaation muodot.

Taulukko 1 Toimintakeskuksen asukkaat

Haastateltavat	Asuttu aika	Asumisen muoto	Kommunikaatiomenetelmät
Haastateltava 1 (H1)	2 vuotta	Rivitalo	Puhe
Haastateltava 2 (H2)	(25 vuotta) 3 vuotta	Riston talo	Puhe
Haastateltava 3 (H3)	2 vuotta	Rivitalo	Puhe
Haastateltava 4 (H4)	35 vuotta	Rivitalo	Taktiili viittomakieli
Haastateltava 5 (H5)	3 vuotta	Riston talo	Puhe, taktiili viittomakieli ja viitottu puhe
Haastateltava 6 (H6)	(20 vuotta) 7 kuukautta	Riston talo	Taktiili viittomakieli
Haastateltava 7 (H7)	3 vuotta	Riston talo	Viittomakieli vapaaseen tilaan
Haastateltava 8 (H8)	2 vuotta	Riston talo	Puhe ja viittomakieli vapaaseen tilaan
Haastateltava 9 (H9)	9 vuotta	Rivitalo	Viittomakieli vapaaseen tilaan
Haastateltava 10 (H10)	3 vuotta	Riston talo	Taktiili viittomakieli

Haastateltavat ilmaisivat osallistuvansa yhteisiin toimintoihin vaihtelevalla tasolla. Kaikki kertoivat osallistuvansa johonkin kuurosokeiden toimintakeskuksen tarjoamaan toimintaan, kuten harrastuspiireihin tai muihin kuuroille ja kuurosokeille suunnattuun toimintaan. Siihen osallistuivatko haastateltavat keskusteluun toiminnan aikana vaikutti se millaisesta toiminnasta on kyse.

Useammassa haastattelussa nousi esille, että haastateltava ei osallistu ollenkaan tai hyvin harvoin keskustelu tilanteisiin toiminnan aikana, jos kyseessä oli harrastuspiiri, jossa haastateltavat halusivat keskittyä omaan työhönsä. Esimerkiksi erilaiset käsityöpiirit. Muita tilanteita, joissa haastateltavat kertoivat osallistuvansa keskusteluun, olivat muun muassa raamattupiiri, sukututkimus, uutispiiri ja muut ryhmätoiminnot. Esimerkiksi talokokous. Haastateltavista osa ruokailee toimintakeskuksen ruokalassa ja he kertoivat osallistuvansa keskusteluun myös siellä mahdollisuuksien mukaan. Toiset haastateltavista kertoivat syövänsä ruokalassa, mutta he eivät keskustele siellä ja osa heistä ei käytä ruokalaa.

Haastateltavista kaksi kertoivat tapaavansa muita asukkaita hyvin vähän harrastuspiirien ulkopuolella. Yksi haastateltavista kertoi, että hän ei tapaa oikein ketään edes harrastuspiireissä ja hän kertoi kokevansa itsensä syrjäytyneen yhteisöstä. Muut seitsemän haastateltavaa kertoi tapaavansa ja osallistuvansa kommunikaatio tilanteisiin enemmän.

Haastatteluissa selvitettiin, että tapaavatko he muita kommunikaatiotapoja käyttäviä vai vain samaa kommunikaatio tapaa käyttäviä asukkaita. Sekä kuinka se tapahtuu. Pystyvätkö he kommunikoidaan suoraan keskenään vai tarvitaanko tilanteessa kolmasosapuoli kuten tulkki.

5.2 Haastatteluiden analysointi

Haastatteluissa on huomioitava myös tutkimusetiikan periaatteet, jotka määrittelevät kuinka tietoa käsitellään. Niissä on myös määritelty haastateltavien oikeuksia, jotka täytyy huomioida haastateltavia etsiessä ja haastatteluiden aikana. Näitä ovat esimerkiksi haastateltavien itsemääräämisoikeuden toteutuminen. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavilla on oltava tasavertaiset mahdollisuudet osallistua haastatteluihin. Haastateltaville on kerrottava, kuinka tietoja käsitellään ja kuinka kauan mahdollisia tallenteita säilytetään. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8–9.) Opinnäytetyötä varten tehdyissä haastatteluissa minun täytyi erityisesti huomioida se, että haastateltavia haettiin palveluorganisaation sisäisen henkilön kautta. Sen takia oli erittäin tärkeää, että haastateltavat tiesivät heidän oikeuksistaan haastatteluihin osallistujina. Täytyi varmistaa, että he ovat halukkaita osallistumaan haastatteluihin eivätkä he koe, että heidän on pakko osallistua. Haastattelun aiheen informantti kertoi haastateltaville heitä etsiessään. Sen lisäksi kävin haastateltavien kanssa läpi aiheen ja tietojen

käsittelyn ja tallenteiden säilyttämiseen liittyvät periaatteet, ennen haastattelun aloittamista. Haastateltavien yhdenvertaisesta osallistumisesta huolehdittiin tulkin käytöllä haastatteluissa, kun käytettiin viittomakieltä. Myös puheella kommunikoivilla haastateltavilla oli oikeus käyttää tulkkia, mutta he päättivät pärjäävänsä ilman.

Haastattelun analysointi on hyvä aloittaa jo haastattelun aikana. Esimerkiksi havainnoimalla haastattelun aikana nousevien ilmiöiden toistuvuutta eri haastattelujen välillä ja tehdä niihin alustavia analyyskejä tilanteesta. Haastattelun analyysiä tehdessä tutkijan on mietittävä millaista päättely tapaa hän käyttää aineistoa analysoidessa. Tutkija voi lähestyä aineistoa, joko aineistolähteisyyden pohjalta tai valmiiden teoreettisten ideoidensa pohjalta, joita hän yrittää osoittaa todeksi aineistonsa avulla. Kuitenkin itse analyysitapoja on erilaisia, joista tutkija valitsee sopivan, joko jo olemassa olevien tapojen pohjalta tai kokeilemalla itse erilaisia vaihtoehtoja. Kvalen (1996) mukaan analyysi voidaan jakaa kuuteen vaiheeseen, joka alkaa haastateltavan tekemästä kuvauksesta siitä, miten he kokevat kyseisen aiheen elämässään ja se päättyy aineiston tulkintaan. Analyysillä voidaan siis tarkoittaa aineiston koko käsittely prosessia sen lisäksi, että sillä voidaan tarkoittaa pelkästään saadun aineiston käsittelyä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135–137, 143.)

Aineiston keruun jälkeen alkaa aineistoon tutustuminen minkä tukena voidaan käyttää esimerkiksi materiaalia, jossa haastattelija on mahdollisesti kirjannut havaintojaan ylös jo haastattelun aikana. Omien havaintojen pohjalta haastattelijan on helpompi alkaa lähestymään aineistoon ja tarkastella omia alustavia tulkintojaan tarkemmin. (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 13.) Haastattelija on myös voinut nauhoittaa haastattelun. Tutkimushaastattelussa on yleistä käyttää apuna haastattelun nauhoittamista, mikä mahdollistaa sen, että haastattelua on helpompi analysoida myös jälkeempään. Tämä mahdollistaa erityisesti haastattelu tilanteen vuorovaikutuksen tarkastelun, jolloin on helpompi havaita se kuinka haastattelija vaikuttaa haastattelun kulkuun ja mahdollisesti haastateltavan toimintaan ja vastauksiin. Nauhoitteen läpi käynti voi myös mahdollistaa sen, että haastattelusta löytyy uusia näkemyksiä, joita ei haastattelun aikana ollut pistetty merkille. Talaisia seikkoja ovat esimerkiksi haastateltavan epäröinti tai korjaukset aikaisempaan vastaukseen, jotka ovat oleellisia vastauksen kannalta. Haastattelua nauhoittaessa on myös tärkeää huomioida tiettyjä seikkoja kuten kuinka monta tallennusväliä tarvitaan ja kuinka ne tulee sijoittaa. Tämä on erityisen tärkeää, jos haastateltavia on useampi. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 14–13.)

Jos haastattelu on nauhoitettu haastattelija voi alkaa lähestymään aineistoaan litteroimalla, mistä on paljon apua aineistoon tutustuttaessa. Litteroidessa aineisto muutetaan helpommin hahmotettavaan muotoon ja samalla tutkija voi alkaa nostamaan esille tutkimuksen kannalta oleellisimpiä osia ja näin alkamaan rajaamaan aineistoa. Aineiston rajauksessa täytyy kuitenkin huomioida se, että se on perusteltu ja johdonmukainen. Aineistoa voidaan lähteä rajaamaan esimerkiksi tutkimus kysymysten tai tutkimusten tavoitteiden näkökulmasta. (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010, 13–15.) Haastattelu aineiston litterointi tehdään nauhoitteesta, jotta haastattelu aineistoa voidaan ryhtyä analysoimaan. Litteroinnilla tarkoitetaan nauhoitetun aineiston muuttamista kirjoitettuun muotoon. Haastattelu aineiston litterointi tavat voivat olla hyvin vaihtelevia ja se on usein sidoksissa siihen mitä asiaa tutkitaan. Sen pohjalta päätetään miten tarkka ja mitä asioita litteroinnissa halutaan nostaa esille. Litteroinnissa voidaan sanotun lisäksi merkitä seikkoja kuten äänenpainokkuus ja puhujan tauot sekä muita huomioitavia seikkoja kuten haastateltavan eleet ja ilmeet. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 139–140; Tiittula & Ruusuvoori 2005, 16.)

Haastatteluiden analysoinnissa käytin kommunikaation näkökulmaa, eli kuinka erilaiset kommunikaatiotavat vaikuttavat asukkaiden keskeiseen kommunikaatioon. Aloin purkamaan haastatteluita enemmän lukemalla litteroidut tekstit useaan kertaan läpi, minkä jälkeen aloin nostamaan niistä esille aiheelle olennaisia seikkoja.

Haastattelun vuorovaikutus pohjautuu kielen käyttöön, jonka pohjana ovat ihmisten sanat ja niiden merkitykset ja tulkinnat. Tämän takia kielen käyttöä voidaan pitää hyvin keskeisenä osana haastattelua. Ihmisten kielen käyttöä voidaan tarkastella tärkeänä osana ihmisten mahdollisuutena toteuttaa itseään erilaisilla tavoilla. Esimerkiksi sosiaalisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48–49.)

Haastattelussa läpi käydyt teemat koskivat haastateltavien kokemuksia heidän päivittäisistä keskusteluistansa. Sitä keiden kanssa he keskustelevat ja millaisilla kommunikaation muodoilla. Kuinka se sujuu eli onko kommunikaatiossa joitain ongelmia, jos on millaisia ja kuinka keskustelu toteutuu.

Haastattelun aikana tapahtuvassa vuorovaikutuksessa on huomioitava samoja seikkoja kuten arkipäivän keskustelussa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutus tilanteessa keskustelussa puhutut asiat ovat vain osa vuorovaikutus tilannetta. Niiden lisäksi on huomioitava

muita seikkoja kuten ilmeet, eleet, katseen suuntautuminen keskustelussa sekä se kuinka vuorovaikutukseen osallistujat asettuvat tilaan suhteessa toisiinsa. Näitä eleitä tulkitaan osana vuorovaikutus tilannetta ja niihin reagoidaan sopivalla tavalla. (Ruusuvuori 2010, 270.)

Tutkimuksessa on ollut mukana vieraskielisiä haastatteluita, joissa on ollut tulkki mukana. Sen takia analyysissä on myös huomioitava haastateltavien kieli ja kulttuuri osana vastauksia. Sekä se, että analyysi tapahtuu ainakin osin tulkin tuottamista käännöksistä. (Pietilä 2010, 411–412.) Tämä johtuu suuresti siitä, että haastattelijana oma kieli taitoni ei ole niin hyvä, että olisin pystynyt ymmärtämään täysin kaikki viitotut osuudet, jolloin minun täytyy turvautua suoraan tulkkaukseen.

6 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET JA ANALYSOINTI

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen tuloksia haastatteluista saatujen vastausten pohjalta. Ensimmäisessä luvussa käsittelen asukkaiden kokemuksia heidän välisestänsä kommunikaatiosta ja heidän käyttämistensä kommunikaatiomenetelmistä. Toisessa luvussa käsittelen kuinka Riston talon tilat vaikuttavat asukkaiden mahdollisuuksiin osallistua kommunikaatio tilanteisiin. Tuon esille millaisia kehitysideoita haastateltavilla oli Riston talon tiloihin.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuinka asukkaat kommunikoivat keskenään, joten ensiksi selvitin millaisissa tilanteissa asukkaat osallistuvat kommunikaatio tilanteisiin, mikä on käsitelty kappaleessa 5. Tässä osassa keskitytään syvemmin siihen kuinka haastateltavat kokivat nämä kommunikaatio tilanteet. Kokevatko he voivansa osallistua tilanteisiin, joissa on eri kommunikaatio tapoja käyttäviä henkilöitä ja kuinka se toteutuu. Kuinka haastateltavat ovat kokeneet kommunikaation toteutumisen asukkaiden kesken. Sekä millaiset seikat vaikuttavat siihen.

6.1 Asukkaiden kokemukset kommunikaatiosta ja käytetyt kommunikaatiomenetelmät

Haastateltavat kuvailivat keskustelutilanteitaan haastattelussa eli millaisissa tilanteissa he osallistuvat keskusteluihin ja millaisia kommunikaatiometodeja tilanteissa käytetään. Haastattelussa ilmeni, että haastateltavat 1, 2, 3, 4, 5, 6 ja 8 kokevat osallistuvansa enemmän keskustelutilanteisiin muiden asukkaiden kanssa. Haastateltavat 7 ja 10 kokivat keskustelun olevan vähäistä ja haastateltava 9 kertoi osallistuvansa keskustelu tilanteisiin erittäin harvoin.

Haastattelussa nousi esille se, kuinka eri kommunikaatiotavat vaikuttavat keskustelutilanteisiin osallistumiseen sekä kuinka kaksoisvamman laatu vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa osallistua keskusteluihin. Tämä oli havaittavissa erityisesti haastateltavista heidän kohdallansa, joilla ei ollut toiminnallista näköä olenkaan tai erittäin vähä sekä heidän kohdallansa, joilla myös kuulo on heikko. Tämä ilmeni siitä, että haastateltavista he mainitsivat kommunikaatio tilanteeseen osallistumisessa ongelmaksi sen, että on vaikea tietää keitä samassa tilassa on. Haastateltavista yksi kommentoi tilannetta näin:

Tietysti se kun en näe en voi tietää ketä on paikalla, jos joku ei tule sanomaan tai kerro keitä on paikalla. Mun pitää kuulla ääni tai jonkun on kerrottava, keitä on paikalla. (H2).

Samanlaisia kommentteja tuli myös haastateltavilta 4, 5, 6 ja 10, joiden toiminnallinen näkö on liian heikko ympäristön havainnointiin. He kertoivat olevansa usein riippuvaisia siitä, että joku toinen lähestyy ja kertoo olevansa paikalla, mutta sitä ei yleensä tapahdu. Näissä tilanteissa tulkki on heille erittäin tärkeässä roolissa, jotta he voivat osallistua keskusteluun. Haastateltavat kertoivatkin, että jos tulkkia ei ole saatu tilattua he saattavat jäädä tilanteen ulkopuolelle. Tämä korostui erityisesti haastateltavista heidän kohdallansa, joiden kommunikaatio tapana oli pelkästään taktiili viittominen. Haastateltava 4 totesi ”Joskus tulkkia ei saa ja sitten jää ihan yksin (H4).

Tämä kommentti nousi eri muodoissa taktiilia viittomakieltä käyttävien haastateltavien kohdalla. He kuvailivat sitä, että on vaikeaa osallistua toimintaan, jos ei ole tulkkia. He kertoivat näin käyvän aina välillä, koska toiminta keskuksella on paljon tulkkia tarvitsevia, jolloin aina tulkkeja ei riitä. Tämä tuotti ongelmia kommunikaatio tilanteisiin osallistumisessa erityisesti niiden haastateltavien kohdalla, joiden kaksoisaisti vamma oli vakava. Muut haastatteluun osallistuneet kertoivat, että vaikka aina ei saisi omaa tulkkia on silti mahdollista osallistua toimintaan. Esimerkiksi niin että menee seuraamaan jonkun toisen tulkkia. Tämä onnistuu, jos haastateltava pystyi vastaanottaa viittomista vapaaseen tilaan. Sekä haastateltavista he, jotka pystyivät seuraamaan puhetta, kertoivat osallistuvansa, vaikka aina ei olisikaan mahdollista saada kaikesta selvää. Haastateltava 8 kertoi, että ”Talokokoukseen en saanut tulkkia, mutta pystyin seuraamaan muiden tulkkia” (H8).

Tulkin tarve kommunikaatio tilanteissa nousi usein esille ja siihen liittyen haastatteluissa mainitaan myös asioita, mitkä on koettu vaikeuttavan keskustelutilanteisiin osallistumista. Asioita joita haastateltavat mainitsivat olivat muun muassa tulkkien vaihtelevuudesta koituvat ongelmat. Tähän liittyen se, että asiakkaalla ja tulkilla voi olla ongelmia yhteisessä kommunikaatiossa eli asiakas ja tulkki eivät aina käytä täysin samanlaisia tapoja tuottaa käytettyä kieltä. Mikä

voi johtua esimerkiksi viittomatapojen vaihtelevuudesta tai käytetyistä viittomista tai sanastosta, jos kyseessä on puheelle tulkkaus. Haastateltava 1 mainitsi tästä sanomalla näin:

On välillä aina pientä sellasta ymmärtämis vaikeutta, vaikka onkin tulkki. Välillä tulkkikaan ei aina ymmärrä mitä se asiakaskaan sanoo ja asiakas ei ymmärrä tulkkia, mutta yleensä sujuu hyvin. (H1).

Myös äänen voimakkuus puhuessa voi tuottaa haasteita ymmärrettävyydessä, jos tulkki tai asiakas ei puhu tarpeeksi kuuluvasti. Se on yksi syy miksi haastatteluissa mainittiin, että olisi hyvä kun olisi tuttuja tulkkeja tulkkaus tilanteissa, jolloin ei menisi aikaa ymmärryksen löytämiseen. Haastateltava 2 kertoi kokemuksestaan näin ”Kun en näe mitään ja kuulen huonosti niin meluisat tilanteet on ongelmallisia eli sitten tarttee tulkin jolla on selkee ääni, jota kuulee”(H2).

Puheen voimakkuudesta mainitsi myös haastateltava 5 näin:

Osa asukkaista puhuu tosi kovaa, mikä sattuu korviin, että pitäisi puhua hiljempaa niin ymmärrän. Vaikea saada selvää mitä muut puhuvat, kun ei ole tulkkia ja en myöskään näe mitä ne viittoo. (H5).

Toinen mainittu syy oli, että uudet tulkit eivät aina tiedä kaikkia tiloissa olevia ihmisiä, milloin tulkki ei pysty kertomaan asiakkaalle keitä on paikalla. Minkä seurauksena asiakas ei välttämättä pääse keskustelemaan muiden kanssa.

On mukava tavata tuttuja ja tulkkien olisi tärkeää muistaa tuttujen kasvoja, jotta voi mennä rupattelemaan. Mutta kun on uusia tulkkeja, jotka ei tiedä nimiä ei voi mennä, mikä on tylsää (H6).

Tästä haastateltava jatkoi kertomalla lisää siitä, miksi hän haluaa, että käytössä olisivat samat tulkit. Haastateltavan mukaan tuttujen tulkkien kanssa pääsee keskustelemaan enemmän. Myös

muut haastateltavat kertoivat siitä, miten keskusteluihin osallistuminen vaikeutuu, jos ei pysty selvittämään keitä on paikalla. Haastateltavista he, joilla kuulo ja näkö oli jo niin heikko, että sitä ei voinut hyödyntää muiden tilassa olevien tunnistamiseen, kertoivat ilman tulkkia jäävänsä pois tilanteesta. Esimerkiksi haastateltava 10 kuvasi tilannetta näin ” Olen sokea niin on vaikea mennä vaan, kun pitäisi aina kokeilla onko siellä joku” (H10). Vaikka haastateltavilla olisi vielä toiminnallista kuuloa ei sitä kaikissa tilanteissa koettu riittäväksi ja yksi haastateltavista kuvailikin tilannetta näin.

Äänestä tunnistaminen on vaikeampaa kun kuulee huonosti eli on tärkeää tietää ketä on paikalla. Sitten voi itse päättää haluaako mennä jutteleen. (H2).

Haastatteluiden pohjalta suurin osa ei kokenut näitä asioita liian yleisiksi ongelmiksi, vaan enemmän yksittäisinä tilanteina. Ymmärtämiseen liittyvistä ongelmista koettiin selviävän ihan hyvin. Tulkki listan koettiin auttavan kunhan vain sai yleensä tulkin, jonka oli lisännyt listalleen. Silloin kun toivomaansa tulkkia ei saanut niin haastateltavat usein kertoivat sen silti olevan parempi, että on edes saanut tulkin.

Haastateltavat kertoivat osallistuvansa keskustelutilanteisiin, joissa on eri kommunikaatio menetelmiä käyttäviä henkilöitä. Suurin osa heistä kertoi myös keskustelelevansa heidän kanssaan, mutta se vaatii aina tulkin. Muutama haastatteluun osallistuneista kertoi itse joskus pärjäävänsä eri kommunikaatio tapoja käyttävien kanssa, mutta ei kaikkien ihmisten kanssa. Ja monesti näissä tilanteissa ilmenee väärin ymmärryksiä. Haastateltava 6 kuvasi kokemustaan näin.

No sitten siinä on ongelma, kun en näe ja olen vähän arka. Että ei ole helppoa kommunikoida ja siksi tulee väärin ymmärryksiä. Sitten pitäisi itse yrittää vähän puhua. Kun ikääkin jo on enemmän ja se tyyli on erilainen kuin nuorilla, niin siitä tulee väärin ymmärryksiä. (H6).

Haastateltavat nostivat esille myös sen, että vaikka he käyttäisivät samaa kommunikaatiotapaa eivät he aina silti tule ymmärretyksi tai pysty ymmärtämään keskustelu kumppaniaan. Syyksi nousi esimerkiksi se, että on niin erilaisia tapoja viittoa ja tuottaa kieltä. Esille nousi myös se,

että niin puheella kuin viittomakielellä kommunikoivien henkilöiden kohdalla on myös muistettava se, että heidän sanastonsa ovat erilaisia. Kertoessaan keskusteluun osallistumisestaan haastateltava 3 kuvasi tilannetta näin.

Että jos on sanottavaa niin menen, mutta on aina mietittävä millainen toisen sanavarasto on. Jos sanoo, että käyn naisten huoneessa, ja se ei kuulu hänen sanavarastoon niin sitten selvitetään mikä on naisten huone. (H3).

Koska kuurosokeiden kommunikaatiotapaan vaikuttaa muun muassa vamman laatu ja ikä, jolloin se on ilmennyt, kaksi kuurosokeaa henkilöä eivät välttämättä pysty ymmärtämään toisiaan. He ovat voineet vaihtaa kommunikaatio tapaansa, jolloin heidän taito tasonsa ei ole aina sama. (Rouvinen 2003, 18.)

Viittomakielisten haastatteluista muodostui kuva siitä, että asukkaat ovat kokeneet tilanteissa kommunikaatiota tapahtuvan vähän tai ei ollenkaan, kun tilanteessa on osallisina viittomakielinen kuuro ja taktiilisti viittova kuurosokea. Lisäksi nousi esille, että tällaisissa tilanteissa kommunikaatio tapahtuu usein vain tuttujien kanssa. Taktiiliviittoajat kertoivat, että kuurot eivät halua tai osaa viittoa taktiilisti, jolloin kommunikaatiota ei tapahdu suoraan vaan tarvitaan tulkki. Haastateltava 6 kertoi näin:

(--) Kuuroja asukkaita ei välttämättä kiinnosta viittoa taktiilisti. Tulkki on yleensä siinä viittomassa ja se sujuu hyvin, mutta asukkaat ei välttämättä halua suoraan kommunikoida. (H6).

Mutta myös haastatteluihin osallistunut kuuro kertoi kokevansa oman taidon riittämättömäksi taktiilisti viitottaessa, ja hän kokee hänen tapansa viittoa vaikuttavan hänen ymmärrettävyyteensä, kun hän viittoo taktiilisti. Sen takia hän kokee tulkin tarpeen tärkeäksi, kun tilanteessa on taktiilisti viittova henkilö. Tällaisissa tilanteissa nousi esille myös se, että osalliset voivat

jäää kommunikaatio tilanteissa ulkopuolisiksi, vaikka käytetty kieli olisi sama, mutta kommunikaatiotapa erilainen.

Tämä koskee myös muita tilanteita, joissa on asukkaita, joilla on sama tapa kommunikoida, mutta pienet vaihtelut kommunikoinnissa voivat vaikeuttaa tilanteeseen osallistuista. Esimerkiksi puheella kommunikoivien ryhmässä voi olla ongelmia kuulla mitä toiset sanovat. Mikä voi johtua muun muassa henkilön kuulon ongelmista tai siitä, jos toinen osapuoli itse puhuu hiljaisella äänellä. Tämä aiheuttaa sitä, että tilanteeseen osallistuminen voi vaikeutua, mutta ne ongelmat ovat usein helposti korjattavissa. Esimerkiksi pyytämällä keskustelu kumppania toistamaan sanomansa. Myös keskusteluun osallistuvien sanasto koettiin, joskus haastavaksi.

Vastauksena kysymykseen asukkaiden kokemuksista kommunikaatiosta yleisesti se koettiin onnistuneeksi ja koettiin, että oli mahdollisuus halutessaan osallistua. Mutta kommunikaatio mahdollisuuksia toivottiin yleisesti lisää. Kuitenkin siinä koettiin myös muutamia ongelmia kuten, yhteisen kielen puute. Tässä tulkki nousi kommunikaation mahdollistajana, vaikka kieli tai kommunikaatio tapa olisi eri. Kommunikaatiosta muiden asukkaiden kanssa vastauksena nousi, että kun on sama kieli ja kommunikaatio niin asukkaat pärjäsivät itsenäisesti. Silloin kuin kommunikaatiotapa tai kieli oli eri, tarvittiin tulkki, jotta kommunikaatio olisi sujuvaa. Vastauksena kysymykseen käytetyistä kommunikaatio menetelmistä oli, että käytetyt menetelmät olivat viittomakieli vapaaseen tilaan, viittomakieli taktiilisti, viitottu puhe ja puhuttu suomi.

6.2 Ristin talon tilojen vaikutus asukkaiden kommunikaatioon ja asukkaiden kehitysideat

Työn tarkoituksena oli myös selvittää kuinka Riston talon tilat vaikuttavat asukkaiden kommunikaatioon eli miten asukkaat ovat kokeneet kommunikoinnin talon tiloissa. Toiminta ympäristönä on siis Riston talo, haastatelluissa pyrin selvittämään kuinka asukkaat kokevat tiloissa toimimisen, kuten kommunikaatio tilanteisiin hakeutumisen.

Haastatteluiden pohjalta nousi esille, että yleisin paikka missä asukkaat kokoontuvat vapaasti aikaa viettämään Riston talon sisällä oli kioski. Haastateltavat kertoivat osallistuvansa keskusteluihin siellä mahdollisuuksien mukaan. Siihen osallistuiko asukkaat keskusteluun vaikutti se,

että pystyivätkö he paikantamaan keitä on paikalla sekä kuinka tilassa oli mahdollista kommunikoida. Esimerkiksi jos paikalla oli paljon ihmisiä ei puheella aina ole helppoa keskustella, mutta näistä tilanteista haastateltavat kertoivat, että halutessaan voi siirtyä, vaikka omaan asuntoon. Asunnoissa koettiin näkyvyys ja kuuluvuus hyväksi, jos tahtoi rauhassa keskustella. Kaikki haastateltavat eivät kuitenkaan tykänneet käydä kioskillä, jolloin he kertoivat yleensä tapaavan muissa tiloissa esimerkiksi toiminta piirien aikana tai omissa asunnoissaan.

Haastateltava 7 kertoi viettävänsä eniten aikaa kotona puolisonsa kanssa ja käyttävän vähän muita tiloja.

Tosi harvoin käyn kylässä. Meille joskus tulee, jos on juhla ja yksi kuuro käy usein. (H7).

Haastateltava 9 kertoi kokevansa kioskillä olemisen epämiellyttäväksi, koska hän ei pitänyt sen järjestelystä. Minkä takia hän kertoi mieluummin jäävänsä pois sieltä. ”Kaikki on sekaisin ja hukkaan heitettyä tilaa tuossa kioskillä”(H9). Hän olisi toivonut parempaa paikkaa, jossa asukkaat voivat viettää aikaa. Hän nosti useasti esille, että olisi toivonut tilaa, jossa olisi ollut esimerkiksi sohvat, joilla olisi voitu viettää aikaa.

Yleisesti haastateltavat kertoivat kokevansa Riston talon tilat helpoiksi kulkea ja he kokivat löytävänsä sen, mitä he tarvitsevat helposti tiloista. Poikkeuksena haastateltavat 6 ja 9 kokivat tilat hankaliksi. Haastateltava 9 kertoi kokevansa tilat olevan liian hajallaan, jotta niissä olisi helppo suunnistaa. Haastateltava 6 kertoi kokevansa tilat vaarallisiksi kulkea yksin, mutta aina tulkin tai avustajan kanssa tiloissa on mukava liikkua. Eli yleinen näkökanta oli kuitenkin se, että tilat ovat hyvät liikkua ja toimia.

Yhteiseen toimintaan osallistumisesta talon tiloissa haastateltavat kertoivat siitä, että isoissa tapahtumissa on, joskus hankalaa olla mukana, jos tulkkia ei ole saanut. kuitenkin halutessaan he, jotka seuraavat viittomakieltä kertoivat voivansa osallistua seuraamalla toisen tulkkia, mutta puheella kommunikoivat nostivat esille sen, että aina ei pysty seuraamaan ilman tulkkia, koska on liikaa hälyä ja kaikua.

Työn tarkoituksena oli myös kerätä asukkailta toiveita ja mahdollisia kehitysideoita siitä, miten kommunikointia ja kielen saavutettavuutta voitaisiin parantaa. Haastatteluiden aikana keskusteltiin myös siitä, mitä asukkaat toivoisivat lisää ja kuinka sen voisi mahdollisesti toteuttaa. Esimerkiksi toivottiin lisää mahdollisuuksia kommunikoida ja sen mahdollistamiseksi nousi ideoita mahdollisista uusista toiminnoista, joissa eri kommunikaatio menetelmiä käyttävät asukkaat pääsisivät kohtaamaan enemmän. Yksi haastateltavista ehdotti kurssia, jossa opetettaisiin viitottua puhetta. ”Olen toivonut, että saataisiin ryhmä, jossa harjoiteltaisiin viitottua puhetta” (H3). Hän ajatteli, että se auttaisi hieman kielimuurien purkamisessa, koska se avaisi mahdollisuuden laajentaa omaa kielellistä osaamista. Saman tapaista ehdotusta tuli myös toiselta haastateltavalta, joka ehdotti myös viittomakielen ja/tai viitotun puheen opettamista niin asukkaille kuin myös työn tekijöille. Asia nousi esille haastateltavan 9 kertoessa kokemuksistaan työntekijöiden kanssa kommunikoidessa.

Uusia työntekijöitä tulee ja yksikin tuli kolme vuotta sitten ja edelleen vain vähän viittoa. (--) Niille pitäisi opettaa lisää. (H9).

Työn tekijöille hän toivoi opetuksen tarjoamista sen takia, että kommunikaatio olisi helpompaa työntekijöiden ja asukkaiden kesken, jos useammalla olisi kielitaitoa. Osalla työntekijöistä on kielitaitoa, mutta yleisesti nousi esille, että sitä olisi toivottu myös lisää, jos sitä on mahdollista toteuttaa.

Esille nousi myös se, että haastateltavissa oli kiinnostuneita osallistumaan toimintoihin kuten sukututkimus, joka oli suunnattu vain kuuroille. Haastateltavista hän, joka mainitsi asiasta oli puheella kommunikoiva. Hän kertoi, että sellainen toiminta kiinnostaisi laajemmin myös muita asukkaita. Se mahdollistaisi myös sen, että erilaisista kielellisistä tautoista tulevat asukkaat voisivat oppia myös erilaisista kulttuuri taustoista. Kielelliseen saavutettavuuteen liittyen haastateluissa nousi esille se kuinka myös pistekirjoituksen käyttö voisi olla lisänä tiedon saannissa. ”Jos olisi edes pistekirjoitusta, mutta sitä ei ole”(H6). Tästä kertoessaan haastateltava mainitsi nimenomaan ruokailussa käynnin ja hän kertoi, että se olisi mukava lisä, jos pystyisi itse saamaan tietoa myös lukemalla. Esimerkiksi ihan vain ruokalistan lukeminen auttaisi siinä, että ei tarvitse pyytää toista henkilöä kertomaan mitä on tarjolla.

Vastauksena kysymykseen Riston talon tilojen vaikutuksesta asukkaiden kommunikaatioon saatiin, että yleisesti tilat on yleisesti koettu hyväksi kommunikaation kannalta. Tilat ovat koettu yleisesti helpoiksi liikkua ja niissä on paikkoja, joissa voi osallistua halutessaan kommunikaatio tilanteisiin. Esimerkiksi kioski.

7 POHDINTA

Työn tarkoituksena oli selvittää kuurosokeiden toimintakeskuksen asukkaiden kokemuksia Riston talosta. Sekä heidän kokemuksistaan heidän päivittäisestä kommunikaatiostaan ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Kokemuksista nousi esille se, että kommunikaatio tilanteisiin osallistuminen koettiin usein vähäiseksi, mikä johtui usein yhteisen kommunikaatiotavan puutteesta. Kuitenkin haastateltavat kertoivat myös siitä, että vaikka he eivät osallistuneet useisiin erilaisiin kommunikaatio tilanteisiin he olivat tyytyväisiä tilanteeseensa, koska heillä oli joku henkilö esimerkiksi puoliso, jonka kanssa he keskustelivat. Kommunikaation tarvetta täytyy siis tarkkailla myös yksilön oman tarpeen mukaan, koska kaikki eivät koe sitä samalla tavalla. Haastatteluista selvisi se, että ihmiset jotka kuvailivat itseään rohkeiksi ja motivoituneiksi osallistumaan kommunikaatio tilanteisiin kokivat sen vaikuttavan paljon siihen, että he pääsevät osallistumaan. Vaikuttaa siltä, että osallistuminen koettiin olevan usein sidoksissa kommunikaatioon. Se voi johtua siitä, että he jotka pääsivät kommunikoimaan pystyivät myös kokea olevansa osana yhteisöä. Kun taas he, jotka eivät päässeet kommunikoimaan yhtä paljon, usein olivat erillään yhteisöstä.

Tulkin käyttö nousi esille tärkeänä osana kommunikaatio tilanteisiin osallistumista. Kaikki mainitsivat käyttävänsä tulkkia erilaisissa tilanteissa ja he kokivat tulkin mahdollistavan kommunikaatiota. Tämä nousi erityisesti esille siitä, että kommunikaatio tapojen ollessa erilaisia ei aina löydy mitään yhteistä tapaa, jolloin ymmärretään toisia. Silloin eri kommunikaatiotapoja käyttävät asukkaat pystyivät keskustella vain tulkin välityksellä. Asukkaat ilmaisivat haluvansa osallistua tallaisiin tilanteisiin, jolloin tulkki toimi kommunikaation mahdollistajana ja tulkin rooli koettiin tärkeänä. Usein nousi esille se, että ilman tulkkia saattaa jäädä ulkopuoliseksi erilaisissa toiminnoissa. Osa nosti myös esille sen, että joskus tulkkia tarvitsee myös, vaikka käytettäisiin samaa kieltä, mutta aina ei ole helppoa ymmärtää toista, jolloin tulkki helpottaa tilannetta.

Riston talon tilat olivat suurilta osin koettu hyväksi kommunikoinnin kannalta ja yhteisen osallistumisen suhteen. Muutama haastateltava mainitsi kokevansa ongelmia, joko tiloissa liikkumisen kanssa, mikä esti myös itsenäistä osallistumista tilanteisiin ilman tulkkia tai henkilökun-

nan apua. Kuinkin tiloissa ei koettu olevan mitään suuria asioita, jotka haittaisivat kommunikaatio tilanteisiin osallistumista ja monet kokivat kioskin olevan hyvä kohtaamispaikka, jos halusi tavata muita asukkaita.

Tämän työn pohjalta näyttää siltä, että kommunikaation toteutumisen kannalta on tärkeää, että asukkaat pääsevät hyödyntämään yhteisiä tiloja ja tapahtumia, joissa he pääsevät keskustelemaan. Asukkaat pystyvät hakeutumaan kommunikaatio tilanteisiin paremmin, kun heillä on yhteinen paikka, kuten kioski, jolla he voivat viettää aikaa. Asukkailla on mahdollisuus osallistua tapahtumiin, joissa he voivat halutessaan hakeutua kommunikaatio tilanteisiin. Riston talo tarjoaa esteetöntä ympäristöä, jota asukkaat voivat hyödyntää. Esimerkiksi haastatteluiden perusteella voidaan päätellä, että asukkaita auttaa kun on järjestetty yhteistä toimintaa. Yhteisen toiminnan aikana asukkaat pääsevät itsenäisesti tai tulkin avulla osallistumaan ja olemaan osana yhteisöä. Yhteisen kielen puuttuessa asukkaat voivat kuitenkin keskustella ja osallistua yhdessä, kun tulkki on paikalla. Suurin osa asukkaista myös kokee kommunikaatio tilanteet sujuviksi, tulkin välityksellä, sekä mieluisiksi osallistua. Kuitenkin kommunikaation mahdollisuutta toivottaisiin enemmän.

Uskon, että työn tekemisestä saatava hyöty tilaajalle on suurilta osin se, että he saavat paremman käsityksen siitä, kuinka asukkaat ovat kokeneet muutoksen uusiin tiloihin ja kuinka ne on vastaanotettu. Mutta työstä saatu konkreettinen hyöty on varmasti enemmän se, kuinka asukkaat ovat ilmaisseet mahdollisuuksia tuottaa lisää palvelua. Kuitenkin on pidettävä mielessä, että kaikki toiveet eivät välttämättä ole juuri sellaisinaan toteutus kelpoisia ja ne saattaisivat vaatia pidemmälle idean kehittämistä. Koska haastattelut oli suoritettu ennen korona pandemiaa, voi työstä saatu tieto asukkaiden kokemuksista olla entistä tärkeämpää. Asukkaat kertoivat siitä, että kommunikaatio oli vähäistä jo ennen pandemiaa. Kuinka työstä saatua tietoa voitaisiin hyödyntää nyt kun tilanne on muuttunut. Uskon että asukkaiden kokemukset ovat vielä tärkeämmässä asemassa, kun katsotaan millaisissa tilanteissa asukkaat pääsevät kommunikoidaan. Voidaanko asukkaiden kommunikaatio mahdollisuuksia lisätä tuottamalla lisää mahdollisuuksia asukkaille osallistua yhdessä tekemiseen, heidän niin halutessaan.

Jatkotutkimusta voisi mahdollisesti tehdä siitä, kuinka tilanne muuttui koronan seurauksena. Kuinka kommunikaatio tilanteisiin osallistuminen on muuttunut ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut asukkaisiin.

LÄHTEET

- Aarnisalo, Antti A. 2011. Usher ja kuuleminen. Teoksessa Tuija Wetterstrand (toim.) Usher tuli taloon. 1. painos. Tampere: Suomen kuurosokeat ry, 26–31.
- Aitken, Stuart & Buultjens, Marianna & Clark, Catherin & Eyre, Jane T. & Pease, Laura 2000. Teaching children who are deafblind. Contact, communication and learning. 2.painos. London: David Fulton Publishers.
- Dufva, Hannele 2020. Mitä ihmiset osaavat, kun he osaavat kieltä? Henkilökohtainen repertoaari ja sen multimodaalisuus. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 78/2020, 17–32.
- Dufva, Hannele & Pietikäinen, Sari 2009. Moni-ilmeinen monikielisyys. Puhe ja kieli 29, 1/2009, 1–14.
- Hiirikoski, Juhani 2006. Kieli kääntäjän työkaluna: lauserakenteiden merkityksestä. Teoksessa Jorma Tommola (toim.) Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineinä. Turku: Turun yliopisto, 37–55.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huuhtanen, Kristina 2017. Mitä kommunikointi on? Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 4. painos. Espoo: Kehitysvammaisliitto ry, 12–25.
- Hyvärinen, Hannele 2013. Huulioluku. Satakieliohjelma. Viitattu 16.3.2022. <https://www.satakieliohjelma.fi/wp-content/uploads/2017/02/Huulioluku-Hannele-Hyvarinen.pdf>
- Hyvärinen, Heidi 2021. Kirjoitustulkit asiakkaan korvina. Tuntosarvi 47, 4/2021, 9-11.
- Hyvärinen, Lea 2011. Usher ja toiminnallinen näkö. Teoksessa Tuija Wetterstrand (toim.) Usher tuli taloon. 1. painos. Tampere: Suomen kuurosokeat ry, 17–25.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Kervinen, Mari 2020. Digipalvelujen selkeä ja ymmärrettävä kieli. Sisällöntuottajien näkemyksiä kielellisestä saavutettavuudesta. Helsingin yliopisto. Pro gradu. Viitattu 29.11.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/322213/Kervinen_Mari_tutkielma_2020.pdf
- Koskinen, Kaisa & Vuori, Jaana & Leminen, Anni-Kaisa 2018. Johdanto. Teoksessa Kaisa Koskinen & Jaana Vuori & Anni-Kaisa Leminen (toim.) Asioimistulkkaus. Monikielisen yhteiskunnan arkea. Tampere: Vastapaino Oy, 7–28.

- Kovanen, Merja & Lahtinen, Riitta 2006. Kohdataan ja kommunikoidaan. Tietoa taktiiliviittomisesta ja sen opettamisesta. Suomen kuurosokeat ry. Kuurosokeiden eri kommunikaatiomahdollisuudet- projekti A5.
- Kovanen, Merja & Mielityinen, Marianne & Västilä, Tuija 2012. Kuurosokeus osana elämää. Tietoa ja kokemuksia kaksoisaistivamman seurannaisvaikutuksista. 1. painos. Tampere: Suomen kuurosokeat ry.
- Kuuloliitto ry 2021. Kuulokojeet ja apuvälineet. Viitattu 20.4.2021. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/kuulokojeet-ja-apuvälineet/>
- Kuuloliitto ry 2021. Sisäkorvaistute. Viitattu 20.4.2021. <https://www.kuuloliitto.fi/kuulo/sisäkorvaistute/>
- Lahtinen, Riitta 2004. Sujuva tulkkaus kuurosokeille. Selvitys kuurosokeiden tulkinkäytön kokemuksista. Suomen kuurosokeat ry. Kuurosokeiden eri kommunikaatiomahdollisuudet-projekti B2.
- Lahtinen, Riitta 2006. Kuurosokeille tulkkaus. Haasteellista ja vaihtelevaa. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käänteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy Finn lectura Ab, 182–198.
- Lahtinen, Riitta & Palmer, Russ & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Helsinki.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 8§.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 608/2022, 6§.
- Lappi, Päivi & Malm, Anja 2017. Suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 4. painos. Espoo: Kehitysvammaisliitto ry, 40–46.
- Lindholm, Camilla & Stevanovic, Melissa & Peräkylä, Anssi 2016. Johdanto. Teoksessa Melissa Stevanovic & Camilla Lindholm (toim.) Keskusteluanalyysi. Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta. (E-kirja.) Tampere: Vastapaino.
- Mesch, Johanna 2004. Viitotaan yhdessä. Tietoa taktiilista viittomakielestä. Suomen kuurosokeat ry. Kuurosokeiden eri kommunikaatiomahdollisuudet- projekti A3.
- Oikeusministeriö 2018. Selvitys yhdenvertaisuuden toteutumisesta sosiaali- ja terveystalouden valinnanvapauskokeiluissa. Painopisteenä kielellinen saavutettavuus. Selvityksiä ja ohjeita 33. Viitattu 12.2.2022. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161064/OMSO_33_2018_Selvitys_yhdenvertaisuuden_toteutumisesta_kielellinen_saavutettavuus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Paananen, Jenny 2018. Tulkki yleislääkärin vastaanotolla. Tavoitteena potilaskeskeinen, sujuva ja empaattinen keskustelu. Teoksessa Kaisa Koskinen & Jaana Vuori & Anni-Kaisa Leminen (toim.) Asioimistulkkaus. Monikielisen yhteiskunnan arkea. Tampere: Vastapaino Oy, 29–64.

- Pietilä, Ilkka 2010. Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 411–423.
- Rouvinen, Ritva 2003. Aistit avoinna-elämässä mukana. Matka kuurosokeiden kulttuuriin. Stakes. Aiheita 24/2003.
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Vuorovaikutus ja valta haastattelussa. Keskustelun analyttinen näkökulma. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 269–299.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 9–36.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 22–56.
- Saalasti, Satu 2020. Puhe piilossa. Viitattu 29.11.2022. <https://blogs.helsinki.fi/mediaviikonjuttu/2020/11/16/puhe-piilossa/>
- Sankila, Eeva-Maria 2011. Usher ja diagnostiikka. Teoksessa Tuija Wetterstrand (toim.) Usher tuli taloon. 1. painos. Tampere: Suomen kuurosokeat ry, 8–11.
- Siun sote- Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveystalujen kuntayhtymä 2020. Ikäihmisten palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen. Viitattu 28.11.2022. <https://www.suomi.fi/palvelut/ikaihminen-palveluasuminen-ja-tehostettu-palveluasuminen-siun-sote-pohjois-karjalan-sosiaali-ja-terveyspalvelujen-kuntayhtyma/d1f0154b-8e4b-4fcd-a5bc-75dd9a52ab7a>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2022. Esteettömyysdirektiivi. Viitattu 4.12.2022. <https://stm.fi/esteettomyysdirektiivi#:~:text=Esteett%C3%B6myysdirektiivin%20ta-voite%20on%20mm.%3A%20lis%C3%A4t%C3%A4%20esteett%C3%B6mien%20tuotteiden%20ja,yhteiskunnasta%20osallistavampi%20ja%20helpottaa%20vammainen%20henkil%C3%B6iden%20it-sen%C3%A4ist%C3%A4%20el%C3%A4m%C3%A4%C3%A4>
- Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen kuntaliitto 2003. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 4/2003. Viitattu 24.7.2020. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70109/asumpalv03.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Suomen kuurosokeat ry 2020. Jäsen- ja järjestöpalvelut. Viitattu 20.3.2020. <https://kuurosokeat.fi/palvelut/jarjestopalvelut/>
- Tampere 2020. Vammaisneuvoston esteettömyyspalkinto Riston talolle. Viitattu 18.4.2020. https://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2018/12/19122018_4.html

- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 9–21.
- Tommola, Jorma 2006. Tulkkaus kognitiivisesta näkökulmasta. Teoksessa Niina Hytönen & Terhi Rissanen (toim.) Käden käännteessä. Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Oy Finn lectura Ab, 128–142.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksien eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Viitattu 4.12.2022. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

